

HITVITÁZOM

Minden soromra van már cáfolat:
megértem azt is, hogy nem értelek
jobban, mint másokat,

csak hordalak magamban, babonás
szokásvilágot, kényszerképzetet,
mit nem tűr senki más,

nyilván te sem, e hangtalan vita,
e változatlan úr ezért szakad
szívem kamráira –

sodródok egyedül,
előbb-utóbb a jó is felmerül:
minden szavamra van már cáfolat.

Gábor Miklós

AZ 1990-ES NAPLÓBÓL (II)

Május 15. Kedd

Ülésezik a parlament. Már nagyképűek is. És unalmas tanár bácsik! Pozsgay és Kis János vitázik. Tanulságos.

Pozsgay egy vidéki református lelkész, Kis János politikus. Az ilyen „békés átmenet” – mint egy lassított film – jobban kiadja a politikustípusokat.

Pozsgay jó politikusnak hihette magát, talán annak is számított, bár (ez nem utólagos bölcsesség) sohase fogadtam volna rá. Mintha „hinne” a maga igazában, és mintha nem értené, hol fognak ki rajta, van benne valami „pali”, szinte szárnalmas. Igen sokszor igaza van, többször van igaza, mint nem. Világos, hogy amint a nyílt terror eltűnik a színről, a politika már „úri huncfutság”, vagyis valamiféle játék, a maga szabályaival, ekkor már az „igazság” is egész másként jelenik meg. Pozsgay eléggé hisz a maga igazában, és eléggé tehetetlen ahhoz, hogy zsarnokká formálódjon egy óvatlan pillanatban. Mégis igaza van, amikor Kis Jánost és az SZDSZ-t jakobinusnak nevezi. Kis János szinte játszva válaszol neki; a játék, a politika szabályai nem teszik lehetővé, hogy egy ügyesen politizáló pártot leleplezzenek, éppen ez a feltétele, hogy bármelyik párt hatalomhoz jusson. Pozsgayék most nem tehetnek mást, mint hallgatnak, a szabályokat úgy alkották meg, hogy ők nem nyerhetnek – ez a megegyezés egyik alaptétele. Igaza

van Pozsgaynak, ők maguk számolták fel saját hatalmukat, de ezzel egyszersmind ki is golyózták magukat a játékból, ami a hatalomért folyik. Viszont Kis Jánosék...

Ezek valóban jakobinusfajta okosok, intellektuelek, ezek a „fanatikusan liberális” felvilágosultak, akik talán mégis elszámították magukat. A népszavazás hatalmas blöff volt, és alapjában véve aljasság, azért is vált be. A kérdések, amelyeket feltettek, *akkor* olyanfajta jelszavak voltak, mint mondjuk „Nagy-Magyarország” jelszava. Egyszerűen zsarolás volt az egész, amelyet csak az igazolt, hogy a kommunisták ellen szólt. Az „elitpártot” ez az ordináre politikai trükk egyszerre az első helyre vitte, ők lettek az esélyesek, az MDF látszólag lemaradt. A Fidesz és az SZDSZ voltak a lehangosabbak. És jött a választás: kiderült, hogy a nagyobb pocak győzött, a súly: a keresztény-nemzeti, ősi barbárság. És az SZDSZ nem vette észre, hogy *túl van a delelőjén*. Pozsgaynak volt egy hónapja, amikor mintha az ország első embere lett volna, ezt sikerült az SZDSZ-nek megfúrnia, aztán az SZDSZ-nek is volt egy hónapja, talán még több is, amikor mintha ők lettek volna a jövő. Ma már azonban az SZDSZ is *lefelé* megy, és nem hiszem, hogy ez egyhamar másként lesz. Itt a magyar pártok lesznek uralmon, a magyar és keresztény pártok, és az SZDSZ végül is oda kerül majd, ahova az MSZP-t már félresöpörték. Ezek az okosok vajon látják ezt? Pozsgay helye igazság szerint az MDF-ben lenne. Jól odaillene kövér, puha ábrázata és ízes beszéde. (Az MDF élpolitikusai keservesen unalmasak!) Az SZDSZ túl okos ide, hiába. Kis János remekül érti. Ahogy minden alkalommal más és más „erényét” helyezi előtérbe a „demokráciának”, ahogy minden lépésüket megtámasztja ideológiával (a bolsevizmusellenesség éppoly alkalmas mindennek a bizonyítására, és ha kell, cáfolatára, mint maga a bolsevizmus), ahogy ártatlan képet tudnak vágni, és ahogy feddhetetlenül személyeskednek, ha az hasznos – ezek élvezik ezt! Az SZDSZ a legkialakultabb politikai elit az országban, ők már benn vannak a hatalomban! Ez annyira szórakoztatja őket, hogy talán nem is tartanak igényt az első helyre. Az MDF nehezkesebb, korlátoltabb náluk, de ők bizony nem is érik be efféle játékokkal. (Az MSZP eljátszotta a hatalmát, ennek megfelelően Németh Miklós a legelegánsabb magyar politikus. Túl van rajta. Nem veszíthet már semmit. Pozsgay egy leégett elnökjelölt, akiből nem lett semmi. Népszerűségét annak köszönhetné, hogy a felületes szemlélő akár kiszagdnának is nézhetné.) Ha egy SZDSZ-es felszólal, minden becsületes, magyar embernek kinyílik a bicska a zsebében.

Egyszóval a politika most már meztelenül mutatja magát. Aki nem érti a szabályokat, vagy akit ezért-azért nem érdekel a játék ezernyi finom csalafintasága, az megvetéssel és unalommal nézi az egészet, mint akit odakényszerítettek a sakkparti kibicének, de azt se tudja, hogy lép a ló. Az élethez csak annyiban hasonlít ez a játék, hogy itt is nehéz, talán lehetetlen nyakon csípni az igazi mozgatóerőket és szándékokat, hogy itt is kialakulnak olyan szituációk, amelyek aztán a maguk törvényeivel a résztvevők urai lesznek. Innen el lehet menekülni, de megváltoztatni semmit sem lehet.

Éva és a családja; tőlem távol.

Délután a *Bethsabe*-rádió.

Május 19. Szombat

Az *Arckép* utolsó idei előadása. Haumann és Andorai az ukrán *Marióról*, aki most Pesten produkálja magát. Az előadás ma kissé szürke, bár pontos. Este fura ingerültség. Amennyire okát lelem: a hülyeség, amelyben élek, a teljes szellemi alacsonyrendűség és semmittevés. Így veszttem el a napjaimat... miért?

„Édes kicsikém. Ma az »Arckép« után legalább tőled kapjam meg az elismerést. Ezért faggat-

talak! Aztán az izgalom és a pezsgő is elaltatott, de nem igazán, mert lám, ébren vagyok. Ez egy nagyon jól megcsinált előadás. Én nagyon szerettem. Ha te akarnád, akkor még nagyon sok szép munkát csinálhatnánk együtt.”

Május 21. Hétfő

Ismét színészszervezkedési dolgok a *Fészek*ben, ezúttal főrendezőkkal, igazgatókkal együtt. Bizony ezek fontos dolgok, elvégre lehet, hogy egy év múlva kihajítanak a színházból, nem lesz mit ennünk, minden lehetséges. Csak nem bírom elviselni a végtelen, lapos locsogást, ami ilyenkor folyik. Ezután ismét kimaradok az efféléből. [...]

Este a tévében régi Fred Astaire, Ginger Rogers táncos film. (A külföldi tévék nagy varázsa ezek a régi – kamaszkori – filmek. A régi arcok, a régi számok! Úrjézus, öreg vagyok!)

Május 22. Kedd

Működik az új parlament. Végre, ez a demokrácia: a дума csak дума, nem kell vele semmi kapcsolatba kerülni, csak elbámézkodni a sok felesleges szószaporításon. Röhej, és csodálatos: az ember mégiscsak csodálatos lény! A korlátoltság és butaság ilyen méretei! Ez mégiscsak csodálatos!

Május 28. Hétfő

MGP Latinovits-könyvének visszhangja. Vajon mi hajtja ezt a fickót, hogy ilyen provokációkkal kiváltsa azt, amit kap? Elég okos hozzá, hogy előre tudja, mi következik. Félresikerült erkölcsi görcsök? Vagy egyszerűen annyi, amennyinek látszik? Zsurnaliszta?

Május 29. Kedd

Társulati ülés. [...]

Ötvenéves színészi jubileumomra (igazából már több!) egy boritékban kapok kéthavi fizetést, levonásokkal: 18 900 Ft.

Este a tévében egy okos és szép műsor Shakespeare-ről. Fáj: a bejátszásokban Hamlet: Cserhalmi, Prospero egy gyenge angol színész. Akik a filmet csinálták, nagyon rossz véleménnyel lehetnek rólam – de talán nem is tudnak semmit, hisz a színészt még életében elfelejtik, hisz tudom! Ez a nap a szokásosnál is gyakrabban eszembe juttatta ezt. (Persze ha az én régi Hamletemből adtak volna részleteket, akkor meg halálra szégyelltem volna magam!)

A lányom nálunk.

Május 30. Szerda

A kiadó május végére ígérte, hogy a könyvem megjelenik. Egyelőre se híre, se hamva. Írok-e még majd új könyvet?

Coriolanus hangulatban vagyok.

A magyar parlamentnek van egy elképesztő elnöke. Bizonyára kiérdemelt mindenféle előnyöket, talán '56-os. Humortalan, de komikusan nagyképű figura... olyan „magyar professor”. Mindenesetre az jutott eszembe róla, hogy közlésteszek egy hirdetését: *G. M. Kossuth-díjas színművész bármelyik magyar színházban hajlandó eljátszani Galagonya szerepét.* Merthogy ez az elnök úr, ez maga Galagonya! A báját majd hozzáadnám. Lám, a „szabadságharcosok”, akiket tisztelnünk kell, ismét, mint '45-ben a Baló Eleméretet.

(Kedves Baló, milyen szépen szavalt pedig néha. És milyen sokszor kiviccelték, pl. elhitették velem, hogy margarétával lehet halat fogni, nagy horgász volt. És hogy élvezte, ha ugratták!)

Ezt az emésztő ürességet, amikor nem jön semmi álmodoznivaló... és jön-e még valaha az életben? Lesz-e „témám”? Vagy most már én is „facér” maradok, ahogy Füst Milán siránkozott élete sivárságáról, amikor már nem ment az írás? Hisz itt, legbelül már nem tekintem színésznek magam, igazán csak a soha el nem kezdődő írásra vágyakozom. És lám, talán éppen ez volt az *Arnyék*... Ezt kell most már örökké elviselni? Ezt a „témátlan” semmit? (Miközben naponta értesülök arról, hogy a világ, a világom a „béke”, a „demokrácia” jelszavait ujjongva és rosszkedvűen a teljes széthullás felé zuhan, *Pompeji végnapjai* ez, mint '45-ben, de még rosszkedvűben – hisz akkor mégiscsak egy hatalmas krízis után voltunk, a romok szemmel láthatók: ez az, amit el kell tüntetni! Ennyit tudunk. De ma...? Be kellene zárkóznom...)

Május 31. Csütörtök

„Örömök”. 1. Kíváncsiságból elmegyek egy megbeszélésre, ahol arról dönt egy válogatott társaság (Vámos, Koltai, Benedek M. és mások: két fiatal színész, két, ha jól sejtem, szövetségi ember), hogy a tavaszi színházi nemtudommin a „verseny” díjait kik kapják. (Én is tagja lennék a zsűrinek, de nem láttam előadásokat.) A hang nem olyan, mint szokott. (Milyen lenne?) A „férfialakításoknál” tréfálkozva szóba hoznak, mint akiről úgysem lehet vita. De később mégis szóba kerül két valóban kitűnő fiatal színész neve. Érzem, hogy volna itt velem szemben is „ellenállás”, csak lappang. Benedek M.: csak relatív döntéseket lehet hozni, kivétel Eszenyi Enikő, és elragadtatással beszél két fiatal kollégáról is. Amint tehetem, elmegyek, döntsenek szabadon. De legszívesebben mondanám: nekem ne adjatok, ne, nem vagyok versenyben, vegyék úgy. Sajnos nem teszem meg, de hisz úgysem hittek volna az őszinteségemben. Ha nem egyhangúan, akkor inkább ne adjanak semmiféle díjat. És főleg ne *tiszteletből* adják azt a 10 000 Ft-ot meg a kövedet. És a rossz érzésemben semmi sértettség sincs. Inkább az ostobaság bánt, hogy ilyen helyzetbe kerülhettem, hogy is mondjam... Pl. Benedek Mikivel szemben semmi rosszat nem érzek. Elvégre... de miféle helyzet ez, hogy így összehasonlíthatnak, hogy... Szóval: érted!?

2. Könyvemet május végére ígérték. A könyvnapi előzetesekben nem fordult elő. Márványi Juditnál érdeklődöm: miért? (A lektorom.) Némi zavarral: azt mondják, hogy a könyv egy része már megjelent... ezért nem hirdetik... majd: a könyv nem jelenik meg... azt ígérték, hogy ma már, érdeklődjek a műszaki osztályon... a telefon nem felel... És ez miért? Nos, *ettől* sértve érzem magam.

Nehéz nem azt gondolni, hogy szarom rátok. Ettől rosszkedvű leszek. De talán éppen így okosodik az ember. Mennyire megértem Ivánt, aki óvja magát az efféle „csalódásoktól”, valóban megalázók, hisz az ember mintha ajánlkozna – kinek? Hogy olyanok hatalmába adja magát, akik... Ez nem ugyanaz, mint amikor mondjuk Benedek Micunak nem érdekes, ahogy játszom... Az rendjén van... Bár: ott az nincs rendjén, hogy a tekintélyemmel és korommal érvelnek, akik mellettem szólnak majd, amikor elmentem... De a könyvem, ezen a piacon... és már eddigi könyveim sorsa is... megalázó! (És az írásra hiúbb vagyok!?)

És mindehhez a politika pletykái. Ezek a bajszosok a parlamentben. A fauna, a flóra, a jelenségek; a „magyar világ” légköre... Érdemes egy nemzetet Arany János miatt fenntartani? És hogy 40 év múlva legyen majd, aki olvassa a naplómát?

Június 2. Szombat

Megjelent a könyvem. Szébb is lehetne, de legalább nem drága.

Bár beszélhetnék róla Esterházyval vagy Nádassal! De ha nekik is küldenék példányt? – mintha dörgölnének a fiatalokhoz. (Nem beszélgetni szeretnék én velük, hanem hogy „fedezzenek fel”.) A könyv sorsa nem nagyon érdekel, bár félek a sértésektől. De hisz a „taps” sem érdekel már régen, csak mint a színész munkájának objektív része, a siker megrázkódtatását már rég nem érzékelem. Inkább csak a biztonságérzésem miatt kell.

És ha a könyvet elküldeném azoknak, akik elismerésére vágyom, még azt hihetnék, hogy... hogy igazán jónak tartom ezt a csökevényes kötetet.

Június 4. Hétfő

Az évad legjobb férfialakításáért-díj. Az átadáskor Ruszt. Piaszagú, manószakállas manó. Levelezésünk a könyvemben pontos képet ad róla. Kedves, bújbajos ember.

Június 14. Csütörtök

A könyvem *észrevétlen*, de a szó szoros értelmében az. És nem tudom, nem érdemli-e meg.

Ma befejeztük az *Interjú* tévéfelvételét. Azt hiszem, gyengén sikerült, főleg az utolsó jelenete. Nem volt erőm, hogy újra felvétessem.

Zavarosan érzem magam. Tudomásul kell vennem, és minden nap újra, hogy a világ már nélkülem folydogál. A napló, a pornókönyv: ez lenne a dolgom. De félek, kifutok az időből, amelyben mintha még mozoghatnék. (Hisz munkám lenne annyi, amennyit akarok. De kevés az, *amit* akarok, akarnék...) Igen, írni, az igen.

Június 20. Szerda

Parlamentünk riasztó képe a tévében: tudják ezek, hogy mit cselekszenek?

És: végre a kommunisták nem takarják el az ország képét: ráismerek! Eddig muszáj volt szolidárisnak lenni ezzel az országgal, mert itt voltak a kommunisták meg az oroszok. Most végre utálhatom az egészet úgy, ahogy utáltam '45 előtt, végre otthon vagyok, szabad – hát miért szorul el a szívem, ha arra gondolok, hogy ez az *egész* eltűnik majd? Csak a nyelvük miatt, amelyet szeretek? (És mennyit kell veszkődnöm vele! Mennyivel könnyebb élni angolul, olaszul, franciául egy színésznek!) És miért lenne mégis jó, ha Erdély a miénk lenne, mint a gyerekkori könyvekben? Az igazság azonban mégiscsak a prűszkölő undor!

Június 21. Csütörtök

Ezek a szerencsétlen oroszok! (Hírek a hazatérő katonák otthoni sorsáról.) A világmegváltó győztesek kora után most egyszer csak tudomásul venni, hogy csak *oroszok!* Micsoda átokként zúghat ez a szó most az ő fülükben! És közben ez a röhögés a kerek világon... ezek a vacak kis népek!... és Gogol és Csehov és a saját véleményük saját magukról... nem csodálnám, ha nem tudnák elviselni.

Aláírok az Írók boltjában. Nem sokan jönnek, néhány színházlátogató a hatvanas évekből, akik fiaiknak-lányaiknak vesznek ajándékba, és közben sok szeretetet mutatnak. Fiatalok nem. Interjúk. Meleg van. Utána: nem szabad „megjelenni” (személyesen), és nem szabad beszélni. A szokott undor.

Az utcán nők. Főleg a seggük mozgása.

Június 28. Csütörtök

Interjú a házunk udvarán Vinkó Józsefnek. Rokonszenves és tehetséges, életrevaló fiatalember – remélem, nem csak azért találok ilyenek, mert mintha tisztelne, „rajongana”. (És olyan találó ajánlást írt a könyvébe: a legbátrabb gyáva színésznek.) De a könyve: „nem magyar” – jólesőn nem az.

Az ilyen interjúk stb. után mindig a kényelmetlen érzés: már megint járattam a számat! Nem találok a legfontosabbat, amit mondanom kellene. Hogy gyáva vagyok-e, voltam-e? A kis háborús könyv nem felel erre is?

Július 6. Péntek. Szabadi

Hogy itt a Balaton *nem tágas*! Itt a dróthálók, amelyek elválasztják a telkeket. Másrészt. Más a *túlsó part*. Pl. Siófokról a tóra nézve a túlsó part épp hogy jelezte, hogy ez *mégse* a tenger, hogy ez *tó*, mégiscsak más, civilizáltabb világ. Mint a XVIII. század.

Nyugatabbra és délebbre, amerre a tó fekszik a térképen, a túlsó part, mintha Ausztriában vagy Svájcban lennénk, vadabb, hidegebb, északibb. Siófokon a tó elnyúl jobbra és balra a végtelenbe, valahogy *tó* és a *tenger* között van ez a kép, attól függ, milyen irányba nézel. Ez *tágassá* is teszi a világot, meg otthoniassá is. (Maga a *móló* is ezt a *tágasságot* képviseli, a hajócskák mégiscsak messziről jönnek, hogy a móló védelmében megpihenjenek. És a hajók, a villák múlt századiak, a Monarchiából valók – ez is más méreteket jelent, kitolja a határokat.) Egyszóval... ja igen, és a fasorok! a ligetek! a semmittevés, az *üdülés* is a polgári világ kétértelműsége, kicsi és nagy, fenn és lenn egyszerre... de hisz leírtam: a XVIII. század melankolikus civilizációjának úri szépsége... Ahogy az arisztokrácia, a zsidó pesti középpolgár és a „modernség” (pl. a tánczenekarok hangja, no meg a fiatalság közérzete: hogy *ők értik* a filmeket, a sportot meg a jazzt) (no meg az állandó *tánc*, a tánchelyek, a grillek és a kerthelyiségek, a társadalmi rétegek sokfélesége – és a vitorlások és strandok, a fürdőruhák mondainsége)... egyszóval ott a világ vidámabb, társaságibb és melankolikusabb... egyszóval: *szébb!* Na!

A dührohamok, amelyeken mind nehezebben uralkodom, ha egyáltalán. Kimegyek a vad szél szántotta vízpartra, és a levegőbe káromkodom, semmi pátosz, vacak kis szidalmak, átkozódó öregúr, nem próféta, nem, bérházi gyűlölködések!

Le vagyok győzve.

A színleléssel szemben egyetlen védekezés: a *színlelés*. Aki nem színlel, az egyedül marad, és „lelepleződik”, vagyis a *színlelők* leleplezik, hogy... mit is? Hogy *ő* a színlelő! Mármint aki nem színlel, de egyedül van... (*Kis János* szituációja.) Ezért némák a magamfajta vénemberek (mit ironizálok én itten? Én *valóban* vén vagyok, szoktam már meg!), némák és mogorvák. Unják a színlelést, de már tudják, hogy a színlelés ellen fellépni reménytelen, így hát bezárkóznak a mogorvaságba.

No persze... az *igazán* kedves emberek! Az *igazán* mosolygó nők! Az *igazán* szép tárgyak, tájak, bármik! Az ilyenekre mi is mosolygunk.

Ez az újonnan beállt demokrácia (eddig mindig megnéztük a parlamenti közvetítéseket a tévében) szívesen, állandóan emlegeti „Európát”, holott ez a *régi*. A régi *Csabák*. Meg a régi bajuszok. Micsoda *fordulat*, hogy a kommunizmus undoksága után most helyreáll a másik undokság, a *régi* ország, bornírt, álszent, tunya, képmutató világa ennek a képmutató bandának, egy-egy intelligens fiatal arccal közöttük. (A Fidesz-képviselők arcán látok néha udvarias szomorúságot, amikor tiszteletre méltó kollégáik mondják fellengzős és gonosz hazugságaikat, hogy szinte megszánom őket: talán azt

hiszik, hogy ezek a vének úgyis kihalnak majd! Holott nem fognak kihalni! De ez az udvarias félrenézés nem jár ki az MSZP képviselőinek, pedig azok legalább *most* vesztesek, tehát nem képesek kiadni igazi arcukat, és ez is valami!) – amikor pl. azt a nagyképű egyetemi tanárt hallgatják, aki az üléseket vezeti, akkor még udvariasak a derék fiatalok, hisz elvégre ezek is demokraták, a „nép” többsége az övék, de azért már néha szomorúak, mintha már kezdenék látni, mibe keveredtek... ez igenis alávalóbb látvány, mint amilyen a nyilván szintén alávaló Angliában vagy Franciaországban stb. (Olaszországban! Spanyolországban! Ez igenis egy alávaló nép, alávaló helye a földnek! És itt igenis okádni és gyűlölködni kell, mást nem is lehet!) (Mármint annak, aki nem oly gyengéd lélek és oly beszari intellektuel, mint pl. én.)

Hát kérem, igenis, én angol és francia irodalmon nőttem fel, no persze, szerelmes voltam Cecey Évába is, de mégis. És a mozi is egy nemzetközi terület volt! És egyáltalán! Hál' isten, hogy megértem a magyar demokrácia emez újjászületését! Hisz a sokéves kommunista uralom alatt már kezdtem elfelejteni, hogy a „rendszer” csak a kisebbik rossz, a rendszer ráadásul *házánkban valósul meg – itt ez Magyarország maradt a kommunisták alatt is! Már csaknem elfelejtettem!*

Július 7. Szombat. Szabadi

Nem vagyok jó karakter. Nem vagyok jó ember. (Erről most ennyit. Szemben a magyar művészeti élettel, amely elsősorban ezt tartja a művészi érték mércéjének. Itt csak jó hazafiak, jó és becsületes emberek stb. vannak. Itt minden művész egy képviselőjelölt.)

Ma kisütött a nap, de a szél erős és hideg. Éva arcának keserű töréseivel viaskodik. Én meg nem vagyok elég fiatal ahhoz, hogy mosolyt varázsoljak ez arcra, hogy kismuljanak a vonásai. Ez megint afféle erkölcsi probléma az érzéki és esztétikai problémák helyett?

A könyvem egy rakás szemét, ezt is mondhatnám. Gyáva szemét. Az igazság az, hogy megvetem a magyar színházi világot, az egy Katona József Színházon kívül az egészet. (Kaposvár? Talán.) – No meg néhány színészen kívül. [...]

Július 8. Vasárnap

Kétségbeejtő idő: állandó hideg, egyforma szürkeség, az a házikó, amelyért *hálás lehetek* Istennek és Éva családjának, a maga módján (mi az, hogy a „maga módján”? micsoda képmutatás, hogy még ezen a helyen is ilyen kétszínű kifejezéseket használok, és fölényeskedem?) lakályos, kellemes, kényelmes, remekül érzem magam benne, bár minden porcikájában szinte rikitóan csúf – és én sose laktam „szép” lakásokban, családom ízlése csökevényes volt, de a lakások mindig „kellemesek”, én is rossz ízlésű vagyok, kivéve az irodalmat meg a festészetet, na igen, persze, a színházat meg a mozit, de hát az a mesterségem, az más, de pl. már a szobrászathoz semmi érzékem, a zene egyszerűen nem létezik, csak *elvileg* jelent sokat, mint afféle példabeszéd (de itt is valamit biztosan félreértetek, Ivánnal pl. azért futottam zátonyra, mert nem voltam képes soha felfogni, mit is gondol ő a zenéről és matematikáról – márpedig azt tudom, hogy aki ezeket nem érti, az semmit sem ért), szóval itt minden a legszükségesebb módon *ízléstelen*, és ez talán kihát rám, de csak kerülő úton: észre se veszem, de nyomaszt; igaz, hogy egy *ízléses* vagy pláne stílusosan berendezett házban képtelen lennék létezni. Úgy gondolom. Még sose volt alkalmam, hogy kipróbáljam. Még soha nem laktam „szép” lakásban. (Ami pl. Ruttkai Éva vagy Latinovits Zoltán számára elemi szükséglet

volt, ezzel foglalkoztak.) Itt még ez a kis földdarab, innen a háztól a tóig, de még a vízre épült stég is csúnya, „ízléstelen”. De mindez számomra csak olyan, mint az anyagok: nem léteznek, csak éppen néha konstatalom befolyásukat és hatásukat.

Az első napok hisztériája után ma éppannyira megmagyarázhatatlan nyugalom. A tévében a futball-világbajnokság és Wimbledon. Éva este csodálatosan üde, könnyű zöldbalevest csinál, amelyben éppúgy benne az élet kedvessége, mint... mint mondjuk amikor egy szép könyvben azt olvasom: „szeptember volt...” (V. Woolf), és egyszerre megjelenik az a csoda, amit ez a hónap egész életemben jelentett... ezekben a napokban bennünk és a világban olyan kedvesség, amelyet Zenthe Feriben érzek néha én is, meg a közönség is. Hogy Ferit szereti a közönség, engem is mindig közelebb hoz a közönséghez, úgy látszik, mégis van bennünk valami közös, bennük meg bennem, valamihez egyformán „értünk”.

De milyen sokat vagyok álmos! És hányféle fájás bujkál bennem mindenfelé, mindenféle fenyegetések, amelyeket szerveim előbb-utóbb beváltanak majd... Ezeken az akadályokon nap mint nap át kell vágnunk magunkat, ez az öregség, ez az, *ami van*.

Július 9. Hétfő

A mai reggel milyen otthonos és kellemes! Az ébredés – a nap első percei – még készen hozták az öregséget, a testi nyavalyákat –, ilyenkor egyszerűen maga a test nyavalya, hogy van! A test élvezetei pedig valahogy átköltöznek a „szellemi” szférába, az öreg ember fiatal testekben gyönyörködik: ez nagyon érzéki, egyben a testtől teljesen elszakadt érzékiség – de aztán a mosakodás, a reggeli egyedüllet, a nap fénye odakint az eddigi töretlen borúk után – és valami magamra találás... végül is tartoztam valamihez, valamiféle „körhöz”, amelyet alig lehet elhelyezni ennek az országnak a világában, ezért mintha „nem valódi” lenne, de... a síófoki „zsidóvilágba” telepített intellektus, Ferkó köre, amely lehetett volna világraszóló szellemi kert is; majd Iván, ez az egész sehova sem helyezhető, szuverén „társaság”, anélkül, hogy valaha is találkoztunk volna... (Ezért sértődtem meg, hogy Szentkuthynak egyáltalán van közös bejárata a magyar irodalmi világgal!?) Senkik sem voltunk, és semmit sem hoztunk létre – de mégis voltunk, és mindig is *hiányoztunk innen*. Ennek a hiánynak örök jelzői voltunk, vagyunk. Ezt ma reggel jó átélni. *Ebből az országból mi hiányozunk!*

Július 10. Kedd

Reggel még szép az ég, a nap – Éva itt korán ébred, én alszom tovább –, aztán hirtelen szél, felhők, habok. És rossz idő.

Éva éppoly nevetségesnek tartja, amit én a világról mondhatok, mint én magam. Csak éppen ő leplezi ezt a tudást, valószínűleg önmaga előtt is. Minden interjúmat, megnyilatkozásomat jelentéktelennek és feleslegesnek tartom, tudom. És éppúgy csodálkozom, hogy mások komolyan figyelnek rám, mint Éva. Az persze mulatságos, hogy a „többiek” épp azért nézem le, mert komolyan vesznek engem. És valószínűleg erre is egyformán reagálunk, Éva meg én: ha már olyan sokan akadnak, akik „kiváló elmének” tartanak. (Példa: Hubay Miklós telefonja: ősszel a PEN Klubban olyan délutánt akar rendezni a könyvemről, amelyet legutóbb Márai Sándorról tartottak: egy pillanatig elfeledkezem róla, hogy Márait én elég kevésre becslöm, no persze többre, mint saját írói produkciómat [igaz ez?] – *hisz én soha életemben nem tudnék megírni egy könyvet, ahogy Márai pl. tudott, én egyszerűen nem tudok könyvet írni*) – akkor – bármi

legyen is titkos, legbelső meggyőződése, hogy ilyen szép szavakat használjak – ilyenkor mégsem annak a titkos csudálkozásnak adjuk jeleit, amelyet érzünk, Éva is, én is, hogy megkérdeznek, hanem éppen hogy védekezünk minden kísérlettel szemben, amely ún. gondolataimat „vitatná”, hiszen *ha már* elfogadjuk, hogy *ilyesminek* van jelentősége (holott szerintünk az egész csak nevetséges, titkolt baj és tehetetlenség, nem más, csak a nevetségesség takarására szolgál, valahogy... közös megegyezés alapján valami képtelenség jótékony elfedését...) – ha csodálkozunk is, de hát ha ők ezt jónak, szépségnek, okosnak tartják, akkor hátha az is...? De az élet, az más, ott valahogy másként vizsgálunk...

Olyan kevésre emlékszem gyerekkoromból.

Zalaegerszegen volt egy erdő – a szőlőhegyek felé? –, ahol cikláment találtunk a magas fűben – anyámmal? –, ha az a dús, sötét tenyészet ott a fák alatt még fűnek nevezhető, valami más neve kell hogy legyen

és Dédi kertjében – ahol az istállóban két ló is volt mindig, a pajtában a kocsi bőrtülésének szagaival, a pincében pedig a hordók hűvöse – és az esővízes hordó az eresz alatt... és vastag őszi levelek tömött csomói a lefolyókban

hogy élnek azok, akiknek emlékeiben nincsenek fák meg levelek; vidéki városok és dombok?

és eközben *nem* vagyok vidéki gyerek, *nem* vagyok polgár, *nem* vagyok... „hazám” helyett inkább azt mondanám: „Dunántúl”. De ez meg nálam „Angliát” jelenti.

Július 11. Szerda

Néha mintha ki akarna sütni az óvatos nap. De talán jobb lenne erre a pár napra visszautazni Pestre? És ahogy ez a gondolat megfogán, már mintha együtt drukkolnánk, hogy *ne* süssön a nap, nehogy maradni kelljen... Holott jó itt!

(Csendben vagyok. V. Woolf ihlet.)

Kétségbeesett tehetetlen: hogy lányomnak én is micsoda félelmeket, ki tudja, miféle riadalmakat okoztam gyerekkorában! Volt egy megjegyzése kb. egy éve, mosolyogva, de még ebben a felnőtt mosolyban is riadalommal, hogy mit szólok töredék, törékeny vallomásához – ebben a könnyednek szánt, de elbicsakló mosolyban benne volt: ez a gyermek, aki az egész világgal szemben szabad tud lenni, csak a szülővel, az apával nem – és ezúttal az apa te vagy! Nem menekülhetsz! Hiába volt minden, ez egyszerűen a tömeg súlya, vonzása, taszítása, apa, monstrum, szörnyeteg, soha olyan könnyű, nyitott, emberi, soha *ember* nem lehetsz, te is iszonyatot árasztó lény lettél gyermeked életében – és borzalom! talán még feleséged életében is?! Ő is fél tőled! Mert olyan *közel* vagy? Elfogod a kilátást?

Ez az undorító idegen, akit magaddal hordozol egész életedben, aki közéd és közédük tolakszik, ez a *sok*, ez a *hangos*, ez a *követelőző*, ez az *indulatos* – akit ők helyetted látnak! (A nevetésem! Rémes!)

Július 13. Péntek

Házassági évfordulónk. Pesten. (Odalenn rossz idő volt, mióta Pesten vagyunk, ismét itt a nyár.)

Hosszú habozás után küldtem néhány írónak a könyvemből, azzal a titkos reménnyel, hogy majd el is olvassák, és tetszeni fog nekik. (Esterházy, Spiró, Nádas stb.)

A nyári város forgalma, zaja meg ami ezzel jár. Jó arra gondolni, hogy a nyár még tart. Éva sántikál, ízületi fájdalmai vannak. Szeretem őt. Jókat eszünk a Művész étteremben.

Július 17. Kedd

Ismét Szabadiban.

Tegnapelőtt a tévében az *Interjú* közvetítése. Nekem csalódás. Nem tudom, hova tegyem. De nem vitatkozom: ha nekik tetszik?! (Igaz, hogy ez a „nekik” még így a tévé után is legfeljebb néhány száz ember csak.)

A tévéközvetítés talán használ a darabnak, de nem használ az én alakításomnak. Elsikkasztja – nem tehet mást – az egész *alakot*, azt, amitől *használtottam* az eredetire (nem látni, hogyan figyelek és hallgatok, a közvetítés széttöri a folyamatos jelenlét súlyát) [...]. Így a közvetítés *értelmesebb*, viszont nem *megrendítő*, mint az előadás. Eörsinek talán használ (inkább a darabot közvetítik, mint az előadást, kérdés, hogy ez hasznára van-e; egyébként ezért szerettem a BBC Shakespeare-előadásait a tévében: soha máskor nem éreztem ennyire a drámák költészetét, azért szerettem tehát őket, amiért más-tól kikaptak: mert *irodalom* voltak; Eörsiről viszont itt a tévében az derül ki, hogy *nem* Shakespeare). A tévé elsikkasztja a fizikai érintkezést, ami nélkül én nem vagyok én.

Egy tévéinterjú tanulsága: ma már hülyeség nekem tiltakoznom az ellen, hogy „okos” színész vagyok. Fordultak az idők. Ma igenis büszkének kell lenni az eszünkre, igenis követelni kell a világon, hogy okosodjon, hogy vegye elő az eszét (amit a politikusok éppannyira igyekeznek elfojtani, mint eddig, csak másképp) – elvégre ma a fantázia is intelligens, lucidus. A kommunisták visszaéltek a racionalizmussal, akkor védeni kellett a vaddisznók becsületét, és védeni kellett magunkban is a vaddisznót. Ma a vaddisznók védelmére nincs más fegyverünk, mint a tiszta eszünk; az emberi természet önvédelem teremtette csillogó fegyvere. Jöjjenek a filozófusok és a józan ész kíváncsi tekintetű gyermekei!

Nevetséges komédia volt, ahogy megjátszottam a dühöt, mikor rákérdezett az „okosságomra”. Az egész interjúban kellettem magamat (mert az interjúvoló rajongómnak mondotta magát, és valóban értett valamit hozzám. Pl. gyávaság és bátorság ügyében kérdezősködött!).

Aztán meg az ember 71 évesen vagy filozófus, vagy hülye: más választás nincs (ha van egyáltalán). Lehet, hogy egész életemben kiszolgáltattott hülye voltam, de akkor is eszes hülye. Ez itt, ebben az undorító országban, ebben a balkáni csűrhében mégiscsak megkülönböztet. (Erre mondják, ők, hogy „okos”, és ezt nem most tudom meg, csak folyton az ő fejüket akarom tisztába tenni, ahelyett, hogy a magam integritását határoznám meg – vagyis füttyülnék rá, hogy ők értenek-e vagy sem.)

Ha pl. a könyvemre gondolok.

Az olyan írások, mint a *Sztanyiszlavszkij* vagy az *Oidipusz* sokkal többet ígérnek, kinyílnának valamerre, hogy meglegyeljem *igazi* tartalmukat. Ha *akkor* nem ijedtem volna meg a lehetőségektől... Oidipusz azonossága népével vagy egyéni tragédiája – lehet célzás egy politikus felfogásra, aktualizálásra, de ennél többet is jelenthet. Mint a „mintha III” is. Korlátoztam magam, mi másért, mint félelemből? Túlított volna a határokon, ha követem... így csak azt várhatom, hogy akad olvasó, aki továbbgondolja, amit nekem kellett volna. De ha akad ilyen, annak mi szüksége énám? Ha a *Sztanyiszlavszkijt* továbbgondolom, ma talán tanítanék a Főiskolán, ha nem köt le a profi sze-

rénység, igénytelenség, talán mutathattam volna utat is a színészek, az emberek *igazi* dolgaiban.

És már nem lesz időm, módom.

A mai nap hosszú volt, olyan drágán, jólesően hosszú... Balatoni nap.

A két fiú – Andris és Gábor – miután néhány napja megcsinálták a vécét, most a kerti tusolót javították. (A két fiú *jelenléte* és barátságuk, már csaknem tíz éve tartó barátságuk Évával – csak ezt akarom itt jelezni a nyárhoz.)

És még vízben voltam egy kicsit a gumiágy szélén üldögélve. Meg az ernyő alatt szundikáltam egyet. És bizonytalan volt az idő, de szép volt a nap. Éva meg én hogy együtt élünk, ez olyan természetes mindig.

Itt a napok: ébredés után egy kis „munka”: borotválkozás, mosdás, reggeli, ilyesmi; aztán jön a kiköltözés a partra a bútorokkal (idén az új fehér garnitúra); és aztán elkezdődik végre a semmittevés... legalábbis nekem, hisz Éva főz, tesz-vesz, míg én olvasok, napozok, *semmit* csinálok, mint Róbert Gida. Ezért a nyár számomra a filozófia korszaka, a semmittevés és a Balaton – valahogy Isten otthona.

Az én Oidipuszom fegyelmezett és feszült, „megmagyarázhatatlan” konfliktusban élő ember volt. (Persze megmagyarázható: menekülése otthonról, útközben *indulatos* gyilkosságsorozata; itt Théba állapota, felelőssége a városért: az elbizottság, a sorssal szembeni gőg; ennyi bűn szorongóvá és képmutatóvá tesz egy tiszta és jó szándékú embert, ezért is vádol oly öntudatlan önhittséggel másokat. A tévéfelvételen talán nem látszik ennek az alaknak a teljessége; kimaradt pl. barbár örömtánca, amikor néhány pillanatra azt hiszi, hogy megszabadult... a tragikusan félreértett felismerés e pillanata, amikor Oidipusz a legnagyobbat téved, amikor azt hiszi, hogy végre szembekerült sorsával, amikor örül, hogy végre vége a menekülésnek... tévedés formájában éli át azt, amit néhány perc múlva *igazán* át kell majd élnie... ez pl. a felvételtől kimaradt... és az egész figura *tartása*; a színpadon bal kezemben végig egy galacsint forgattam ujjaim közt [egy cigarettacsomag celluloidjából csináltam magamnak]. Ez a közönség számára láthatatlan picli mozgás, a feszültségnek ez a jele, levezetése, a féken tartásra szolgáló kis „tick” – ez Oidipusz magatartását, ünnepélyes önfegyelmét magyarázat nélkül is feszültté, sebezhetővé és fenyegetővé tette.) A kaposváriak Oidipuszának elbizottsága más volt: egy öntelt és önfeledt, gazdag kispolgárt láttunk, ebből az alakból hiányzott minden „vallásos” elem (hogyan nevezhetném másként? „transzcendens”? „babonás”? sablonosan: „hősi”? mindenképpen valaki, akinek van valami kapcsolata az istenivel) – ezzel ugyan az egész dráma világos, tehát kicsinyes és távlat nélküli lett – világosan politikus, mintha Eörsi átírta volna a darabot – hisz át is írták! és Oidipusz (helyesen!), *ez* az Oidipusz nem is vakította meg magát! (Ez az Oidipusz-példa megmagyarázza egész színészi helyzetemet, a jobboldaltól elkülönítettem magam a Németh-Gergellyel kapcsolatban Sinkovitscal és Bessenyeivel szemben. *Ez* voltam a magyar színészetben! Így álltam egyedül. Oidipusz és Gergely realista „karakterfigura”, szemben az elvont handabandával. Másrészt az én Oidipuszom mégiscsak *filozófiai* jelenség, szemben a kaposváriak *politikai* helyzetjelentésével és leleplezett *példányával*. De *ez* a *filozófiai realizmus* nem ideológia, hanem színészi természetem megnyilatkozása. És számomra a szerep arra lehetőség, hogy a naturalizmus filozofikus meghaladását éljem át. Sztanyiszlavszkij segítség ahhoz, hogy a szerepben megtaláljam, amihez tulajdon egyéniségem szűkös és kicsinyes. Talán ezt érzik meg azok a nézők, akik számomra mindig furamód és meglepően rajonganak értem.)

Színpadi tetteim nekem (akkor, amikor) azt a bizonyosságot jelentik, amelyet az életben sose élek így át. Már az előadás utáni percekben sem, amikor épp hogy a sminket, a játék verejtékét lemosom magamról, már ekkor se mondhatok semmi bizonyosat színpadi lényemről, se életemről. (Pl. ha tévében látom magamat.) A világ a színpadon megengedi nekem, hogy bizonyosságaim szerint cselekedjek. Mondhatnám így is: a színpadon, a színpadról rákényszerítem a világra bizonyosságaimat. De ettől még lehetek hamis próféta is. Színpadon mindenre képes vagyok, de magammal van elintéznivalóm: minden alkalommal újra meg kell szereznem a bizonyosság érzését, amely csak akkor látogat meg, és akkor győzi meg a közönséget, ha etikailag tisztának és legjobb tudásom szerint *reálisnak* érzem magam... vagy legalábbis azt, amit a színpadon teszek... ha ez megvan, és úgy érzem, nem élek vissza hatalmammal, ha nem csalog pl. a szituációk átvilágításában: akkor van reményem, hogy átélem a bizonyosságot és a szabadságot – vagyis akkor elvesztem magam, és ösztönösen cselekszem.

Ilyenforma „lelkigyakorlat” számomra a színház. Ha nem az: szégyenlem magam, és unatkozom. Vagy – azért ez is előfordul: szórakozom és szórakoztatok. Ez is jó dolog.

Július 18. Szerda

Magam se hiszem, hogy a színház igazi „bizonyosság”, ez csak afféle analógia, alsóbb fokon. Nem hiszem, hogy részem lenne, hogy bárhol, bármikor is részem volt igazi „bizonyosságban”. Soha nem tudom, hogy amit „önfeledten” cselekszem és átélek, az nem pusztá engedelmesség-e. Ámbár azt se hiszem, hogy az ész valaha is megoldhat bármit. Azt hiszem, hogy a jó és a szép pusztá kedvtelése egy elég tágas börtönben, de... de? Semmit se tudok mondani arról, amiről nem tudok.

A *Sztanyiszlavszkij*-tanulmány ügyis befejezetlen maradt és marad.

A „kapcsolat a közönséggel”: az előadásban, a konkrét jelenlétben (a győzelem vagy vereség, az „eksztázis” ott helyben). A svindlik és visszaélések örök lehetősége. *Csak konkrétan!*

Másrészt az egész színészet mint tett, mint közösségi élet (ebben a politika, a magánélet része stb.). (Nekem pl. nem bocsátották meg Sztálint, de ez csak a szakmára igaz. *A közönség jó néven vette!* Az emlékezet a „hőst” őrizte meg, Sztálint Hamlet nem elfelejtette, hanem felfokozta, magába fogadta, *folytatta!* Ilyesmit lehetett megfigyelni Páger esetében is.) (Ez a kérdés: legenda vagyok-e? Igen, legenda vagyok! Ma már, sajnós, mindinkább *csak* legenda.)

Nincs tehát itt se szabály vagy patent. A „módszer” automatizmus! Másrészt mindig a végső faktor a *szabadság*, a *felelősség*, a *döntés*, a *minden lehetséges*. De a színészet cselekvés a világban, méghozzá a legközvetlenebbek egyike. Tehát: *a színészet az emberi kapcsolatok világa*. Így is kell nézni.

Máris úgy érzem, hogy kiegészítést, helyreigazítást kellene írnom – *kiadnom, megjelentetnem a Koshoz*. (Ez a cím eddig a legidegenebb, a könyvhöz is mintha kevesebb személyes közöm lenne. Talán mert régi dolgok?)

Pl. ki kell jelenteni, hogy igenis, a rendezők nélkül a színészek istállókat csinálnának a színházakból.

És: a *Szolnok–Kecskemét–Kaposvár* hármas a legtisztességesebb társaság volt, amelyet én ismertem, talán a legtehetségesebbek is voltak (Ruszt, Ascher), mindenképpen a legjelentősebbek. (Ascher színháza szerintem felér Brookéval; Ruszt pedig *a csoda állandó lehetősége*, a *Don* és a *Pericles* az is volt, csoda.) Mégis: eredményeik *szerények* – mert *itt* vannak?

Július 20. Péntek

Miért nem filmezem? A színészek jellemtelenségéről. A színész-munkanélküliségről. A színészet átka: az *unalom!* Különösen filmezés közben: órákig várni a felvételre! A várakozás: az élet elvesztegetése. A vonatindulás előtti negyedórak pl. A várakozás megszűnteti a szerelmet, a fájdalmat, mindent, ami fontos, életem kívüli állapot.

Szolgai állapot is. Egy inas vagy szobalány, akik a csemetetésre várnak.

Pl. olvasni a filmgyárban? Csak „kutyafuttában”. (Hisz a kutyánkhoz is hasonlítunk, gazdáink sajnálkozó lenézéssel bánnak velünk. Mi vagyunk azok, akik „előbb halnak meg”.)

A civilek nem ismerik a fantasztikus fegyelmet, amelyben élünk. Másodpercekkel dolgozunk, mint a versenyzők. Százvezrek és művészi álmok múlnak pontosságunkon.

Eközben *félálomban* élünk. Még az álmainkat és fantáziánkat is elveszik tőlünk. Mi vagyunk azok, akiről álmodnak, és nem mi álmodunk!

Hogy iszunk (stb.)? Nem többet, mint más. De mi még a tévébe se tudunk igazán behülyülni, az is „mesterség”. Mi mást tehetnénk? Minden kábítószerré válik.

Álomvilág? Éppen hogy álmainkat veszítjük el: mesterséggé válnak. Az életben jó lenne szakítani, de nem lehet, hisz bármelyik pillanatban jöhetnek értünk. A *diszpó.* A várótermekben isznak, kártyáznak... *ingázók* vagyunk.

A kapitalizmusban kemény üzletemberekké válunk. A szocializmusban képmutató kispolgárokka és a talponállók vendégeivé.

A papok tanítanak?

A pozícióharc természetes: a tehetség, amelyről mindig szó van, alig nyakon csiphető, inkább szerepkörök vannak itt. És ezt is tudjuk – mindent tudunk, csak hazudunk.

Van itt más?

A halál, a züllés, a lenézés és tisztelet, a kényeztetés és az undor, mindaz, ami kíséri képünket: innen ered. A *nyomorékság* használ nekünk.

A szenvedélyek felpiszkálása; tülekedés a szerepekért – állásokért; teljes kiszolgáltatottság; felelőtlenség; a személyes próbatétel szinte teljes hiánya; a sose teljes jelenlét; minden, ami egy emberi lény számára egészségtelen.

Miféle megbecsülés lehetséges itt?

Van nem kétes siker?

Milyen helyzetben lesz legjobb színháza egy országnak? Kell egy országnak színház?

Nem öregség, hogy félek világunk degenerálódásától? Maga a világ kezd iszonyodni önmagától.

A kapitalizmusban jobb? Ott se a tehetség győz, legfeljebb az életrealitás, amelynek része a tehetség (nem mindig).

A világnak szüksége van az elvek hülye egyoldalúságára.

Valamit valamiért. Az ember itt is a maga útján találkozhatik... az emberiség... és a világegyetem Urával... ennek az útnak is megvannak a maga előnyei.

Úgyse változtathatunk: megvetjük azokat, akik megvetnek minket. Valami oka az irigységnek is van.

Július 22. Vasárnap

Szél; erős napsütés; a vízen lebegve sűtkérezünk. A strand és a víz tele emberrel; a fiatal testek szépsége és az ingerültség; a fürdőruhák újmódi szabása (a csupaszi csipőcsontok) – a seggek másfajta divatja is ettől –, és, lám, kezd tetszeni! És ezzel az izgalommal mit kezdesz?

Éva rosszkedve (én is rosszkedvű vagyok, csak leplezzük): mit kezdünk az örege-déssel? Körülöttünk a nyári elevenségek és szépségek: kikérjük magunknak, hogy mindebben nem vehetünk részt! De hogy találjuk a módját? Hogyan mondjunk le saját szépségünkről, hogy gyönyörködhesünk a máséban? a) az odaadó gyönyörködés és jóság; b) a kíméletlen élvezés. Mindkettő lehetséges, és nem állnak távol egymástól.

Július 25. Szerda

Tegnap is afféle félnyaraló nap, széllel, nappal, de mégsem az *igazi*, a gyerekeknek való kánikula. Ilyen idén nem lesz?

Még mindig nem nyaralunk igazán. Fogunk-e? Nem mondhatom, hogy nem jó itt, mert jó. De nem zuhantunk még bele a nyaralásba. Se a nap és víz semmijébe, se az emlékek, se az érzékek, se a termékeny érzélgősségek nyári állapotába. Még mindig a holnapra várunk... És a mai reggel meg borús, egyhangúan barátságtalan.

Augusztus 3. Péntek

A képviselőház. Kéry tábornok szánalmas és veszedelmes felszólalása, majd visszhangja. Maga a figura: egy becsülettipus bohóccá válik a vénségben. „Ne bántsátok már!” – afféle anti-Lear. Akik felháborodnak (bár tisztelettel!), álszentek, hisz ennek a vénembernek az ürügyén politizálnak (miközben ismerik az „emberi” történetet, és ez nem azonos a „tisztelettel”, amelyet megjátszanak – természetesen jóhiszeműen!) – a politika pedig hazudik, hisz itt nem csak a SZU háborúbéli szerepéről van szó. Itt ugye bár az egész magyar múltból kéne elítélni valamit, amit most itt éppen Kéry jelent.

Én, mint félzsidó, ugyebár, derék magyar katonatisztek jóvoltából maradhattam egyenruhában (egy-két vaddisznó morgolódása ellenére), ezeknek ugyebár hálával tartozom (ti. azért, hogy katonaként harcolhattam egy országért, amely engem *nem* tartott egyenrangú állampolgárának! és nem tartottak annak azok sem, akik megvédték). Nos hát, ezt nem tagadja meg a magyar miniszterelnök – ezt jelképezi Kéry Kál-mán. (Aki derék szenilis vénember, és akiből épp a kegyelet csinál bohócot.)

Augusztus 4. Szombat

Ez a Kéry-tügy sok minden felmérésére alkalmas lehet. Érdemes-e vele foglalkoznom? Ez persze kérdés. Hisz foglalkozom vele. Vannak ilyen „napi” jelenségek, amelyekkel úgy foglalkozunk, ahogy a vízben taposunk. Van-e ennek a taposásnak értelme? Enélkül hogy maradnánk tekintetünkkel a víz felszíne felett, hogy egy távoli vitorlát, hogy a felhőket meglássuk? Igen ám, de ebben az országban, ahol egyetlen életünket leélnünk rendeltetett, csak a taposás tudományával foglalkozunk, mintha bizony... szóval erről többet felesleges. [...]

Augusztus 5. Vasárnap

A walesi herceg Pesten, a Parlament épületében járván, az aranyosan csillogó, mesebeli palotában, azt kérdezte kísérőitől: *és ezt a szép épületet mire használták azelőtt, amikor még nem volt itt a parlamentarizmus?* Olyan kedves szép ez a képzelt épület a város szíve Nagy Folyó partján, mintha Walt Disney építette volna! Gyűlölet figyelte minden tégláját, míg helyére került, minden cifra vezérfiguráját, míg beillesztették a kupola alá disznok, a vezéreket és királyokat, oláhok, tótok, horvátok átka és káromkodása. Hogy ne sértődne meg itt mindenki, amikor a világ még most se akarja tudni, hogy kik vagyunk mi, mit tettünk mi itt? Aztán ilyen pöffeszkedő hülyeséget építünk disz-

letnek, mint ez a panoráma hegyen-völgyön, régi, becsületes, feketére vénült európai városok közé! Persze hogy a herceg ilyet kérdez. És továbbra is megvetnek és gyűlölnék, mi meg továbbra is pöffeszkedünk szerénytelenül. És közben rosszkedvűek vagyunk, sértődöttek, és nem hiszünk semmiben. Kádár és Horthy, két maradi vénember, meg akarták játszani a ravaszdi bölcsét, a hintapolitikás diplomatát, az lett belőle, ami lett. A senki földje. A Ceaușescuk is többre vitték! Miközben Európa hanyatlik, fényesen, ahogy a világok hanyatlani szoktak. Itt naplót írni? Minek? Hülye vagyok én?

Kánikula. A csendes Balaton, összes időjárkálásával. (És a bűnözési hullámmal, vagyis a félelemmel. Pedig hát valamikor ez volt az *otthon*, a *biztonság*. Most meg be kell zárkózni, könnyelműség, hogy nem lakatolunk le mindent, amíg begázolunk kicsit locspocsolni a vizecskébe!)

Most egyszerre várom gyerekes szívvel Évát, hogy ébredjen, és köszönjünk egymásnak jó reggelt. Kilenc óra. Az már őszi, az már az augusztus, hogy a kertben ilyenkor is sok az árnyék, a nap még alacsonyan jár, a strand felől még csak most hallatszanak az első gyerekhangok – egy-egy alak ugyan már gázol befelé a vízben, de a szomszédság még csendes.

Még tart a kánikula.

(Folytatása következik.)

Lackfi János

JÚLIA

Lennék én
a nevét
huhogó
uhuja,
papagáj
gyurrija,
Júlia,
Júlia.

Juj, lennék
kulija,
gulyája
pumija,
óddöngő
házórző
pulija,
Júlia.